

KORESPONDENCJE

Wydawnictwa popularyzujące przyrodę a efektywność ochrony przyrody

Problemy ochrony przyrody i środowiska, które obecnie bardzo żywo interesują ludzi wszystkich krajów zwłaszcza o wysokim poziomie industrializacji są regulowane przez ustawy poszczególnych krajów a nawet przez konwencje międzynarodowe. Ostateczny efekt działania ustaw i rozporządzeń zależy jednak od uświadomienia ogółu społeczeństwa.

Podjęcie uczuciowe do zagadnienia ochrony przyrody jest szczególnie cenne. Jego wyrazem są żywe reakcje naszej opinii publicznej na akty brutalności i niehumanitarne postępowanie wobec zwierząt lub na bezmyślne wycinanie starych drzew.

Bardzo ważnym czynnikiem w rozwijaniu pozytywnego ustosunkowania się przeciętnego człowieka do przyrody jest popularyzacja obejmująca zarówno teoretyczną wiedzę przyrodniczą, jak i te jej elementy, które umożliwiają np. rozpoznanie pospolitych gatunków zwierząt i roślin oraz zapoznanie się z interesującymi szczegółami z ich biologii. Bowiern właśnie na drodze poznania przyrody może nastąpić wytworzenie uczuciowego nastawienia do niej, co przyczynia się do głębszego zainteresowania i zrozumienia problemów ochrony przyrody i środowiska.

Jedną z najlepszych form popularyzacji przyrody jest stworzenie możliwości samodzielnego prowadzenia obserwacji w terenie. Ułatwiają to atlasy i klucze do oznaczania gatunków w terenie. Atlasy takie powinny być opracowane w ten sposób, aby były zrozumiałe dla szerokiego kręgu odbiorców i dostosowane do poziomu nabywcy, którym jest np. niedzielny wycieczkowiec, uczeń lub student. Idealem byłoby wydawanie szeregu atlasów. Przy wznawianiu tych wydawnictw powinny one być ulepszone. Atlasy przyrodnicze muszą być dostosowane do użytku w terenie (format, układ i zakres informacji) oraz posiadać szatę graficzną zapewniającą bezbłędne oznaczenie przedstawionych roślin i zwierząt. Warunkom tym w znacznej mierze odpowiadają niemieckie wydawnictwa serii „Kosmos”, tak np. atlas ptaków *Was fliegt denn da? (Co to leci)* wznawiony już w 20. wydaniu, lub przeznaczone dla mniej zaawansowanego odbiorcy wydawnictwo *Bunte Welt der Vogel (Barwny*

świat ptaków), bądź też doskonały przewodnik *Der Kosmos Vogelführer*, przeznaczony dla ludzi zajmujących się naukowo ornitologią. Wydano również atlasy dotyczące: mineralów, gleb, grzybów, roślin zielnych, drzew, ślimaków, owadów i ssaków oraz opracowania bardziej specjalistyczne dotyczące niektórych problemów biologii i ekologii roślin i zwierząt, podanych w bardzo przystępny sposób.

Wymienione wydawnictwa będące przykładem jednego z wielu podobnych wydawnictw na świecie, doskonale ilustrują sposób właściwego popularyzowania wiedzy przyrodniczej. Ważnym uzupełnieniem opracowań typu atlasów są wydawnictwa periodyczne, które z reguły posiadają bardzo bogatą szatę graficzną, jak np. amerykański „Audubon”, czy też „Nature Canada” i szereg innych.

W Polsce do chwili obecnej wydawnictwa typu atlasów są bardzo nieliczne i dopiero niedawno rozpoczęto ich wydawanie. Można tu wymienić serię atlasów botanicznych i zoologicznych PZWS, z których te ostatnie mają zbyt duży format, co bardzo utrudnia posługiwanie się nimi w terenie. Ostatnio PWRiL wydało serię atlasów tłumaczonych z języka czeskiego, których poszczególne tomiki są niestety na bardzo nierównym poziomie: obok dobrego *Małego atlasu grzybów* jest znacznie słabiej opracowany *Mały atlas ptaków*. Do wydanych atlasów można jeszcze doliczyć: kilka wznowień dobrego *Atlasu grzybów M. Orłosa*; *Atlas owadów leśnych W. Koehlera* i *Z. Schneidera*; *Poznajemy motyle J. Tykacza*. Działalność wydawnicza na tym odcinku powinna być objęta przemyślanym długofalowym planem.

Duże nakłady tych atlasów rozchodzą się dość szybko, podobnie jak rozprowadzane za pośrednictwem Księgarni Wydawnictw Importowanych, drogie atlasy zagraniczne. Istnieje u nas liczna grupa ludzi wykazująca zainteresowania przyrodnicze, zwłaszcza wśród młodzieży, o czym może świadczyć także korespondencja napływająca do różnych instytucji naukowych, zawierająca pytania, które można objąć wspólnym tytułem: Co i jak obserwować w życiu ptaków?

Zainteresowania te dotyczą także świata roślinnego. Duża popularność takich czasopism jak: „Poznaj Świat”, czy też w mniejszym stopniu „Przyroda Polska” również świadczy o dużym zainteresowaniu czasopismami przyrodniczymi.

Zaniedbania na omawianym odcinku wydawniczym mają niekorzystne następstwa. Niski poziom wiedzy przyrodniczej przyczynia się do istnienia małego zrozumienia problemów ochrony przyrody i środowiska. Brak atlasów terenowych stoi na przeszkodzie rozwojowi w Polsce ruchu amatorów — przyrodników, czego dowodem jest istnienie w Polsce bardzo nielicznej grupy amatorów ornitologów, podczas gdy w Anglii ornitologia jest jednym z najpopularniejszych „hobby”. Tam to różne kluby i stowarzyszenia zrzeszają ponad 10 000 ornitologów amatorów, którzy dostarczają szeregu cennych informacji naukowych,

ściśle związanych z ochroną przyrody, jak np. danych dotyczących warunków życia ptaków w środowisku zurbanizowanym. Obecnie więc szereg ludzi w Polsce o zainteresowaniach przyrodniczych natrafia już przy pierwszych próbach poznania przyrody na tak duże trudności, że z reguły rezygnuje z rozwoju swoich zainteresowań przyrodniczych.

Zwrócenie baczniejszej uwagi na ten dział wydawniczy i wypracowanie długofalowych planów przyczynić się może do powstania liczniejszej niż dotychczas grupy przyrodników — amatorów. Rozwój zainteresowań przyrodniczych rozpoczyna się już w szkole i od szkoły z reguły zależy ich dalsza kontynuacja. Ludzie o rozbudzonych zainteresowaniach przyrodniczych, niezależnie od wykonywanych w przyszłości zawodów, będą wykazywali większe zrozumienie dla problemów ochrony przyrody i środowiska. Uzyskany tą drogą należyty stopień uświadomienia społeczeństwa przyczyni się być może również do rozwiązywania takich zagadnień, obecnie niezmiernie aktualnych, jak zanieczyszczanie powietrza spalinami samochodowymi, dotkliwe w skutkach stosowanie detergentów itp.

Uważam, że tylko szeroki rozwój zainteresowań przyrodniczych gwarantuje przestrzeganie wspomnianych na wstępie ustaw. Należy dążyć do tego, aby problemy ochrony przyrody jednakowo obchodziły zarówno przyrodnika, jak i dyrektora fabryki, robotnika w oczyszczalni ścieków jak i każdego przeciętnego obywatela.

Zbigniew Jakubiec

Gatunki roślin rzadko występujące w powiecie chrzanowskim

Staraniem Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, podjęte zostały wielokierunkowe badania — w tym także botaniczne — obejmujące powiat chrzanowski. Głównym powodem prowadzonych prac są zmiany zachodzące w środowisku geograficznym, uwarunkowane intensywnym rozwojem gospodarki przemysłowej, które w sposób ciągły wywierają swój destruktywny wpływ na szatę roślinną. Zmiany tego rodzaju stają się szczególnie widoczne na obszarze powiatu chrzanowskiego i okolic Jaworzna. Na istniejący stan wpływają: intensywny rozwój przemysłu i kopalnictwa, zmiany agrarne i leśne oraz szybko postępująca urbanizacja. Wymienione czynniki są powodem niszczenia rzeźby terenu, zakłócają stosunki hydrograficzne, zmieniają krajobraz, wywołują nieodwracalne zmiany w składzie gatunkowym i ilościowym roślin, powodując ich wymieranie.

Na podstawie prowadzonych na terenie powiatu pomiarów gazometrycznych i pomiarów dotyczących stanu zapylenia atmosfery, stwierdza się ciągłe nasilenie niekorzystnych zjawisk powodowanych przez ośrodki przemysłowe w Trzebini-Sierszy, Jaworznie-Szczakowej a na-